

IAUMUN

'25 Valentines edition

DAVRANIS KURALARI & SALGIN ÇALISMA REHBERI

**katılım ve disiplin
kuraları**

Genel Sekreter: Al-Batool Alsakir

Genel Sekreter Yardımcısı: Huzaifa Ali

Genel Müdür: Sara Hassan

Genel müdür yardımcısı : ALbaraa Moukayez

iaumun.aydin.edu.tr

**ISTANBUL AYDIN UNIVERSITY
MODEL UNITED NATIONS 2025
FANTASTİK KRİZ KOMİTESİ:
SALGIN**

IAUMUN

istanbul Aydın üniversitesi

iaumun.aydin.edu.tr

Komite Gündemi: Açık Oturum

Komiteden Sorumlu Akademik Müsteşar: Berkay Korkmaz

GENEL SEKRETER MEKTUBU

Saygıdeğer UNESCO IAUMUN'25 Diplomatları,

IAUMUN'un ikinci edisyonuna sizleri en içten dileklerimle karşılamaktan büyük bir onur duyuyorum. IAUMUN'24 Dış İlişkiler Başkanı olarak gösterdiğim yoğun çabanın ve IAU UNESCO ekibinin temel bir üyesi olarak edindiğim deneyimin ardından, 2025 konferansımızda Genel Sekreteriniz olarak sizlere hizmet etmek benim için büyük bir ayrıcalıktır.

IAU UNESCO Kürsüsü'nün rehberliğinde ve İstanbul Aydın Üniversitesi'nin küresel etki vizyonundan ilham alarak, IAUMUN, Birleşmiş Milletler'in diplomatik ilkelerini yaşatma hedefiyle ilerlemektedir. Ortak adanmışlığımız, diplomatik bakış açımız ve yumuşak gücün etkisiyle değişimi mümkün kılabileceğimize yürekten inanıyorum. Sevgili bir dostumun dediği gibi, "Değişim önce içimizde başlar."

2023 yılında kurulan IAUMUN, Model Birleşmiş Milletler'in dönüştürücü deneyimini kampüsümüze taşımak amacıyla hayata geçirilmiştir. Bizler; diplomasiyi, küresel meseleleri ve eleştirel düşünmeyi keşfetmeye istekli, tutkulu bireylerden oluşan bir topluluğuz. UNESCO'nun barış ve insan gelişimini teşvik etme misyonuna paralel olarak IAUMUN, farklı geçmişlerden gelen öğrencileri bir araya getirerek onlara küresel zorlukları aşabilmeleri için gerekli becerileri kazandırmaktadır.

IAUMUN yalnızca bir konferans olmanın ötesinde, liderliği, uluslararası iş birliğini ve anlamlı diyalogları teşvik eden bir platformdur. Amacımız, diplomasinin ve barışın diliyle öğrencileri güçlendirmek, aynı zamanda MUN'un organizasyonel yönleriyle ilgilenenlere de destek sunmaktır. Mükemmellik mirasını geliştirerek, IAUMUN'un gelecekte de büyümeye ve ilham vermeye devam etmesini sağlamayı hedefliyoruz.

IAUMUN'25'in ilham verici ve etkili bir konferans olmasını heyecanla bekliyorum.

En içten saygılarımla,
Albatool Al-Asakir
Genel Sekreter, IAUMUN

GENERAL PROVISIONS

Konferans Çerçevesi

a. Konferans, aksi belirtilmedikçe Harvard Model Birleşmiş Milletler (HMUN) Usul Kurallarına uygun olarak yürütülecektir.

b. Tüm delegeler, başkanlar ve görevli personel, konferans yönetimi tarafından belirlenen usul çerçevesine uymak zorundadır.

KOMITEDEN SORUMLU AKADEMİK MÜSTESARIN MEKTUBU

Herkese merhaba ve hoş geldiniz!

Bendeniz Berkay Korkmaz. 23 yaşındayım ve İstanbul Medipol Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencisiyim. MUNler ile 2018 yılında, okulum Bornova Anadolu Lisesi'nde düzenlenen HONEYMUN etkinliği ile tanıştım. 2019 yılı itibarıyla gerek MUN gerekse Çalıştay ve Ulusal Forum gibi etkinliklerde rol almaya başladım. 100'e yakın konferansı geride bırakırken, adım adım mesleğime yaklaşıyorum ve konferanslarla ilişiyimi noktalamam gerekiyor.

Sizlerle benim en keyif aldığım komite türlerinden biri ile en sevdiğim oyunlardan birini harmanlayıp gerek sizler için unutulmaz, gerekse de benim için güzel bir son olacak bir komite hazırlamaya çalıştım. IAUMUN'un bu yılki edisyonunda sizlerle hem düşündürücü hem de eğlenceli bir deneyimi paylaşmak için bir araya geldik. Hepimiz, dünya tarihindeki salgınların insanlık üzerindeki etkilerini az çok biliyoruz. Ancak bu komitede, sadece okuyarak değil, **bizzat deneyimleyerek** salgın dinamiklerini keşfedeceğiz.

Bu fikrin ortaya çıkış noktası,

"Bir salgın nasıl başlar, nasıl yayılır ve nasıl

kontrol altına alınır?" sorusuydu. Tarihte büyük değişimlere yol açan salgınları incelediğimizde, sadece bilimsel değil, stratejik ve toplumsal pek çok faktörün devrede olduğunu görüyoruz. İşte bu etkinlikte, **sizler de bir salgının arkasındaki dinamikleri çözmeye çalışacak, onun yayılmasını yönetmeye çalışacak veya ona karşı mücadele edeceksiniz.**

Unutmayın, bir salgın sadece bilimsel bir olgu değil, aynı zamanda psikolojik, ekonomik ve sosyal yönleriyle de büyük etkiler yaratan bir fenomendir. Komite boyunca sizden **farklı bakış açıları geliştirmenizi, yaratıcı stratejiler üretmenizi ve en önemlisi eğlenmenizi** bekliyoruz.

Keyifli bir üç gün geçirebilmeniz dileğiyle

Berkay Korkmaz

1. Kıyafet Kodu

a. Tüm katılımcılar, konferans süresince sıkı bir resmi kıyafet kuralına uymak zorundadır.

b. İş kıyafeti beklenmektedir ve ulusal, dini ve kültürel hassasiyetlere saygı gösterilecektir.

c. **Sevgililer Günü temalı IAUMUN'25**, her gün kıyafetlere aşağıdaki renklerden aksesuarlar ve/veya renk tonları eklenmesini önermektedir:

- **1. Gün:** Kırmızı
- **2. Gün:** Pembe
- **3. Gün:** Fildişi

2. Konferans Programı ve Katılım

a. Komite oturumlarının düzenli bir şekilde ilerlemesini sağlamak için tüm katılımcılar konferans programına sıkı sıkıya uymak zorundadır.

b. Tüm komite oturumlarına katılım zorunludur. Bu kurala uyulmaması, sertifika ve ödüllere hak kazanma durumunu etkileyebilir.

c. Art arda iki komite oturumunu kaçıran katılımcılar, otomatik olarak katılım sertifikası alma hakkını kaybedecektir.

3. Davranış Kuralları

a. Katılımcıların, diğer delegeler, başkanlar ve konferans görevlilerine karşı en yüksek düzeyde profesyonellik, diplomasi ve saygı göstermeleri beklenmektedir.

b.Fiziksel, sözlü veya duygusal her türlü taciz kesinlikle tolere edilmeyecektir. Bu kuralların ihlali, derhal konferans alanından uzaklaştırılma ve konferansa kalıcı olarak katılım yasağı ile sonuçlanacaktır.

c. IAUMUN 2025, ırkçılık, ayrımcılık ve her türlü önyargılı davranışa karşı sıfır tolerans politikasıuygulamaktadır.

4. Şikayet ve Sorun Çözüm Mekanizması

a. Herhangi bir sorun veya şikayetle karşılaşan katılımcılar, sorunlarını resmi hiyerarşi doğrultusunda çözmekle yükümlüdür. Hiyerarşi şu şekildedir:

- i. İlgili Komite Başkanı/Başkanları
- ii. Ev Sahibi Takımı Başkanı
- iii. Genel Müdür Yardımcısı
- iv. Genel Müdür
- v. Genel Sekreter Yardımcısı Asistanı
- vi. Genel Sekreter Yardımcısı
- vii. Genel Sekreter

b. Geçerli bir sebep olmaksızın bu hiyerarşiyi atlayarak şikayette bulunmak disiplin cezası ile sonuçlanabilir.

5. Komite İşleyişi

a. Her komitenin başkanları, komiteyle ilgili herhangi bir sorunu daha üst makamlara taşımadan önce Genel Sekreter Yardımcısı Asistanı ile istişare etmek zorundadır.

b. Her komitede görev yapan iki başkan eşit yetkiye sahiptir. Bu kural, şeffaflığı sağlamak ve karar alma süreçlerinde tarafsızlığı korumak amacıyla uygulanmaktadır.

c. Akademik Asistan, ödüllerin belirlenmesi konusunda %20 yetkiye sahiptir. Bu sayede ödüllerin dağıtımında şeffaflık artırılmakta ve başkanlık ekibine destek sağlanmaktadır.

Komitemizde bulunan katılımcılar bağımsız olarak atanacakları rollerle kendilerini ifade ederek tıpkı bahse geçen oyunda olduğu gibi yeni bir salgın hastalık yaratmaya çalışacaklardır. İşleyiş kriz komitesi prosedürü ile ilerleyecek olup komitemiz fantastik kriz komitesi olarak atfedilmektedir.

Komitemizde Harvard MUN Prosedürü uygulanacaktır.

Katılımcılar yazacakları direktifler ile kriz ekibine yaratmak istedikleri salgının nasıl başlayacağını ve ne ile yapabileceklerini aktardıktan sonra aynı şekilde yayılma süreci de direktifler üzerinden ilerleyecektir. Kriz ekibe aldı direktifleri ve kendi inisiyatifine istinaden düzenli aralıklarla güncellemeler verip komiteyi bilgilendirecek ve işleyiş bu şekilde ilerleyecektir.

Yazılacak direktifler 5N1K formatına uygun şekilde yazılmalı ve yapılacak plan en ince ayrıntısına kadar bahsedilmelidir aksi durumda kriz ekibi farklı yönde bir karar alma hakkına sahiptir.

İlk gün katılımcılardan salgın için yaratacakları hastalığın türünün isminin ve hangi yollarla buluşabileceğinin tartışılması ve buna uygun müzakerelerin ardından detaylı

bir tanımın bulunduğu direktifin kriz ekibine teslim edilmesi beklenmektedir.

Kalan iki günde ise yine verecekleri direktifler ve kriz ekibinden gelecek güncellemeler ile hastalığın akıbeti işlenecektir

9. Son Hükümler

- IAUMUN 2025 Sekretaryası, bu kuralları yorumlama ve uygulama yetkisine sahiptir.
- Katılımcılar, konferans başlamadan önce bu belgeyi dikkatlice incelemek ve kuralları öğrenmekle yükümlüdür.
- Beklenmedik durumların ortaya çıkması halinde, Sekretarya tarafından bu kurallarda değişiklik veya ek düzenlemeler yapılabilir.

Adopted by the IAUMUN 2025 Secretariat

Effective as of the official commencement of the conference.

IAUMUN

'25 Valentines edition

iaumun.aydin.edu.tr

Plague Inc. Oyunu

Plague Inc., strateji ve simülasyon türünde bir video oyunudur. **Ndemic Creations** tarafından geliştirilmiş ve ilk olarak **2012** yılında piyasaya sürülmüştür. Oyunun temel amacı, oyuncunun seçtiği bir hastalığı geliştirerek tüm insanlığı enfekte etmek ve yok etmektir.

1. Oyun Mekaniği

Oyuncular, bir patojen (hastalık etkeni) seçerek dünyaya yaymaya çalışırlar. Hastalık mutasyon geçirerek **bulaşıcılığını, öldürücülüğünü ve direncini artırabilir**. Ancak insanlık karşı önlemler alarak tedavi geliştirmeye çalışır. Oyuncunun amacı, **hastalığı dünya genelinde yaymak ve tüm insanları enfekte edip yok etmektir**.

Oyunda **stratejik kararlar** çok önemlidir. Örneğin, eğer hastalık çok hızlı öldürürse, enfekte olmayan insanlar bağışıklık kazanabilir ve salgın durabilir. Eğer çok yavaş yayılırsa, bilim insanları bir tedavi geliştirerek salgını durdurabilir.

2. Oynanış (Gameplay)

Oyuncular, oyunun başında **hastalık türünü ve başlangıç ülkesini** seçer. Daha sonra enfeksiyonun yayılmasını yöneterek **hastalığın evrimini** kontrol eder.

Oyunda üç ana faktör bulunur:

1. **Bulaşıcılık (Infectivity)** → Hastalığın ne kadar hızlı yayılacağını belirler.
2. **Şiddet (Severity)** → Hastalığın ne kadar ciddi semptomlar üreteceğini belirler.
3. **Öldürücülük (Lethality)** → Hastalığın insanları ne kadar hızlı öldüreceğini belirler.

Hastalık Geliştirme Seçenekleri

Oyuncular, **DNA puanlarını** kullanarak hastalığı geliştirebilir. Hastalığın şu özelliklerini değiştirebilirler:

- **Bulaşma Yolları (Transmission):** Hava, su, böcekler, hayvanlar, kan yoluyla bulaşma artırılabilir.
- **Semptomlar (Symptoms):** Öksürük, ishal, zatürre, organ yetmezliği gibi ölümcül semptomlar eklenebilir.
- **Yetiler (Abilities):** İlaçlara, iklim koşullarına ve bağışıklık sistemine karşı direnç geliştirilebilir.

Daha fazla bulaşıcı ve ölümcül hale gelmek için **stratejik mutasyonlar** yapmak gereklidir.

3. Oyun Modları

Plague Inc., farklı oyun modları sunar:

Ana Oyun Modları

- **Klasik Mod:** Oyuncular belirli bir patojen seçerek insanlığı yok etmeye çalışır.
- **Sahte Haber (Fake News) Modu:** Oyuncular bir "yanlış bilgi" salgını başlatarak dünyaya yalan haber yaymaya çalışır.
- **Rebel Inc. (Yan Hikaye Oyunu):** Savaş sonrası bir ülkede isyanı kontrol etmeye odaklanan bir oyun modudur.

Hastalık Türleri (Pathogen Types)

Oyunda farklı hastalık türleri vardır:

Hastalık Türü	Özellikleri
Bakteri	En temel hastalık türü, dengeli ve başlangıç seviyesi için uygundur.
Virüs	Hızlı mutasyon geçirir, kontrol edilmesi zordur.
Mantar	Yavaş yayılır, bulaşıcılığı artırmak için özel geliştirmeler gerektirir.
Parazit	Enfekte ettiği konakta uzun süre kalabilir, fark edilmesi zor olabilir.
Prion	Çok yavaş yayılır ama tedaviye karşı dirençlidir.
Nano-Virüs	Başlangıçtan itibaren insanlar tarafından tespit edilir, hızlı hareket etmek gerekir.
Biyo-Silah	Aşırı ölümcüldür, ancak hastalık çok hızlı öldürürse yayılma sınırlı kalabilir.

Oyuncular, her bir hastalık türünün farklı özelliklerine göre stratejilerini ayarlamak zorundadır.

4. Stratejiler ve İpuçları

Plague Inc. kazanmak için **stratejik planlama** gerektirir. İşte bazı ipuçları:

Başlangıç olarak düşük gelirli bir ülke seçmek: Gelişmiş ülkeler hızlı tedavi üretir, bu yüzden enfeksiyonun önce gelişmekte olan ülkelerde yayılması avantaj sağlar.

Hemen ölümcül semptomlar eklememek: Eğer hastalık çok erken öldürücü hale gelirse, henüz bulaşmamış ülkeler tedbir alabilir.

Bağışıklık sistemine ve ilaçlara karşı direnç geliştirmek: Tedavi sürecini yavaşlatmak için önemlidir.

Yayılmayı artıran yolları kullanmak: Su, hava, böcekler gibi bulaşma yollarını erken aşamada geliştirmek yayılmayı hızlandırır.

DNA puanlarını dikkatli kullanmak: Gereksiz mutasyonları açmak yerine stratejik geliştirmeler yapmak önemli.

5. Plague Inc. Evolved

2016 yılında **Plague Inc. Evolved** adlı geliştirilmiş versiyon piyasaya sürüldü. Bu versiyon:

- **Daha iyi grafikler, detaylı animasyonlar ve yeni oyun modları içerir.**
- **Çok oyunculu mod** eklenmiştir, böylece oyuncular birbirleriyle rekabet edebilir.
- **Özel senaryolar ve topluluk tarafından oluşturulan içerikler** ile oyun daha geniş bir içeriğe sahiptir.

6. Oyun ve Gerçek Salgınlar

Plague Inc., gerçek salgınlarla birçok ortak noktaya sahiptir. Hatta:

- **Dünya Sağlık Örgütü (WHO), COVID-19 pandemisi sırasında oyunun "salgın yayılım mekaniklerini gerçekçi bir şekilde sunduğunu" belirtmiştir.**
- **Geliştirici firma Ndemic Creations, COVID-19 döneminde sağlık kuruluşlarına bağış yapmış ve oyuna "Pandemi Önleme Modu" eklemiştir.**

Plague Inc., yalnızca bir oyun olmanın ötesinde, **epidemioloji ve salgın yönetimi hakkında farkındalık yaratan bir yapımdır.**

Salgın Nedir?

Tıp literatürüne göre **salgın** (epidemi), belirli bir bölgede, belirli bir zaman diliminde, beklenenden daha fazla sayıda görülen bulaşıcı hastalık vakaları için kullanılan bir terimdir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC) gibi otoriteler, bir hastalığın **salgın** olarak nitelendirilmesi için şu kriterleri göz önünde bulundurur:

1. **Beklenenden Fazla Vaka Sayısı:** Normalde belirli bir bölgede görülen vaka sayısının üzerine çıkması.
2. **Zaman ve Mekân Faktörü:** Belirli bir coğrafi bölgede ve belirli bir zaman aralığında artış göstermesi.
3. **Bulaşıcılık:** Genellikle bulaşıcı hastalıklarla ilişkilendirilse de gıda zehirlenmeleri veya kimyasal maruziyetler de salgın olarak değerlendirilebilir.

Salgın terimi şu tür olayları kapsayabilir:

- **Yerel salgın (Outbreak):** Küçük bir bölge veya topluluk içinde sınırlı kalan salgın.
- **Epidemi:** Daha geniş bir bölgeyi etkileyen, ciddi boyutlara ulaşan salgın.
- **Pandemi:** Bir kıtayı veya tüm dünyayı etkileyen, çok büyük çaplı salgın (Örneğin, COVID-19 pandemisi).

Tıbbi ve epidemiyolojik çalışmalarda, salgınların önlenmesi ve kontrol altına alınması için vaka takibi, aşılama, karantina ve halk sağlığı önlemleri büyük önem taşır.

Salgın Türleri

Salgınlar farklı şekillerde sınıflandırılabilir:

1. Coğrafi Yayılımına Göre Salgınlar

- **Yerel salgın (Outbreak):** Küçük bir toplulukta veya dar bir alanda (örneğin bir okulda, fabrikada veya mahallede) görülen salgın.
- **Epidemi:** Bir hastalığın belirli bir bölgede veya ülkede beklenenden daha fazla görülmesi.
- **Pandemi:** Salgının bir kıtaya veya tüm dünyaya yayılması. (Örneğin, **COVID-19** pandemisi ve **1918 İspanyol gribi pandemisi**).

2. Bulaşma Kaynağına Göre Salgınlar

- **Noktasal kaynaklı salgın:** Tek bir kaynaktan yayılır (örneğin, kirli su veya bozulmuş gıda). Genellikle kısa sürede birçok insana bulaşır.
- **Devam eden (yaygın) salgın:** Bulaşma kaynağı devam eder ve hastalık zamanla yayılır. (Örneğin, kolera salgınları kirli su kaynaklarından uzun süre bulaşabilir).
- **Kişiden kişiye bulaşan salgın:** Enfekte bireylerden başkalarına yayılır. (Örneğin, grip, COVID-19, kızamık).

3. Bulaşma Şekline Göre Salgınlar

- **Hava yoluyla bulaşan salgınlar:** Solunum yoluyla yayılır (Örneğin, grip, COVID-19, tüberküloz).
- **Gıda ve su kaynaklı salgınlar:** Bozulmuş veya kontamine olmuş yiyecek ve su kaynakları nedeniyle ortaya çıkar (Örneğin, salmonella, kolera).
- **Vektör kaynaklı salgınlar:** Böcekler veya diğer hayvanlar aracılığıyla bulaşır (Örneğin, sıtma, Zika virüsü, Lyme hastalığı).
- **Temas yoluyla bulaşan salgınlar:** Fiziksel temas ile yayılır (Örneğin, cilt enfeksiyonları, cinsel yolla bulaşan hastalıklar).

Salgınların Epidemiyolojik Değerlendirmesi

Bir salgının değerlendirilmesi ve kontrol altına alınması için epidemiyologlar çeşitli analizler yapar. Bu süreç şu aşamalardan oluşur:

1. Vaka Tanımı

Salgın tespit edildikten sonra, hastalığın tanımı yapılır. Örneğin, COVID-19 vakaları için solunum yolu belirtileri, ateş ve test pozitifliği gibi kriterler belirlenir.

2. Vaka Sayılarının Takibi ve Epidemik Eğri

Salgın sürecinde vaka sayıları kaydedilir ve **epidemik eğri (epidemic curve)** çizilir. Bu eğri salgının ne zaman başladığını, nasıl yayıldığını ve zirve noktasını gösterir.

3. Risk Faktörlerinin Belirlenmesi

Salgına neden olan faktörler araştırılır:

- Hastalık kimlere daha çok bulaşıyor?
- Hangi yaş grupları veya meslekler daha fazla etkileniyor?
- Bulaşma yolu nedir?

4. Koruma ve Kontrol Önlemleri

Salgının yayılmasını durdurmak için önlemler alınır:

- **Karantina ve izolasyon** (Örneğin, COVID-19 döneminde uygulanan izolasyon).
- **Aşılama** (Örneğin, kızamık veya grip aşısı).
- **El hijyeni ve kişisel koruyucu ekipman kullanımı.**
- **Sosyal mesafe ve toplu etkinliklerin kısıtlanması.**
- **Eğitim ve farkındalık kampanyaları.**

Tarihsel Büyük Salgınlar

Bazı salgınlar dünya tarihine büyük etkiler bırakmıştır:

- **Kara Veba (1347-1351):** Avrupa'da milyonlarca insanın ölümüne neden olan Yersinia pestis bakterisi kaynaklı salgın.
- **İspanyol Gribi (1918-1920):** 50 milyondan fazla insanın ölümüne neden olan influenza pandemisi.
- **HIV/AIDS Salgını (1980'lerden günümüze):** Milyonlarca insanı etkileyen viral salgın.
- **SARS (2002-2003):** Koronavirüs kaynaklı salgın.
- **COVID-19 (2019-2023):** Küresel ölçekte büyük bir pandemi haline gelen ve milyarlarca insanı etkileyen SARS-CoV-2 virüsü salgını.

Salgınların Detaylı İncelenmesi

Salgınlar, tıp ve halk sağlığı açısından ciddi tehditler oluşturur. Epidemiyoloji bilimi, salgınların nedenlerini, yayılma dinamiklerini ve kontrol yöntemlerini inceler.

1. Salgınların Ortaya Çıkma Süreci

Bir salgının oluşması için genellikle **üç temel bileşen** gereklidir:

1. **Hastalığa neden olan ajan (patojen, toksin, kimyasal madde vs.)**
2. **Duyarlı bireyler (bağışıklığı olmayan veya risk altındaki kişiler)**
3. **Bulaşma yolu (hava, su, gıda, temas vb.)**

Bu üç unsur bir araya geldiğinde, bir hastalık hızla yayılabilir.

1.1. Epidemiyolojik Üçgen (Epidemiological Triangle)

Salgınların nasıl yayıldığını anlamak için **epidemiyolojik üçgen modeli** kullanılır. Bu üçgende **ajan (hastalık etkeni)**, **konakçı (birey)** ve **çevre (bulaşma koşulları)** yer alır.

- **Ajan (Patojen):** Virüs, bakteri, parazit veya toksin gibi hastalığa neden olan faktördür.
- **Konakçı (İnsan veya hayvan):** Hastalığa duyarlı olan bireydir.
- **Çevre (Bulaşma ortamı):** Hastalığın yayılmasını kolaylaştıran fiziksel, biyolojik ve sosyal faktörlerdir (örneğin, kalabalık ortamlar, hijyen eksikliği, vektörler).

Bu üç faktörden herhangi biri değiştiğinde salgının dinamikleri de değişebilir.

2. Salgınların Yayılma Modelleri

Salgınların yayılımı genellikle üç ana model üzerinden incelenir:

2.1. Noktasal Kaynaklı Salgınlar (Point Source Epidemics)

- Tek bir bulaşma kaynağından kısa sürede çok sayıda kişi etkilenir.

- Genellikle **gıda zehirlenmeleri, kimyasal sızıntılar veya su kaynaklı hastalıklar** bu gruba girer.
- Örneğin, bir restoranda bozulmuş yiyecek tüketen kişilerin tamamının aynı gün hasta olması.

2.2. Yaygın Salgınlar (Continuous or Common Source Epidemics)

- Hastalık etkenine sürekli maruziyet söz konusudur.
- Örneğin, bir su kaynağının haftalarca kontamine olması ve sürekli yeni vakaların görülmesi.
- **Kolera salgınları** genellikle bu modeldedir.

2.3. Kişiden Kişiye Bulaşan Salgınlar (Propagated Epidemics)

- Hastalık bir kişiden diğerine bulaşarak yayılır.
- **Grip, COVID-19, kızamık gibi solunum yoluyla bulaşan hastalıklar** bu gruba girer.
- Salgın, toplumun bağışıklık seviyesine ve temas yoğunluğuna bağlı olarak büyüyebilir veya azalabilir.

3. Salgınları Kontrol Etme ve Önleme Yöntemleri

Bir salgını kontrol altına almak için çeşitli stratejiler uygulanır:

3.1. Hastalığın Kaynağını Kontrol Etme

- Enfekte olmuş bireylerin **izole edilmesi**.
- Kontamine su veya gıda kaynaklarının **temizlenmesi**.
- Vektör kontrolü (örneğin, sivrisinek popülasyonunun azaltılması).

3.2. Bulaşma Zincirini Kırma

- **Aşılamalar** (Örneğin, kızamık veya COVID-19 aşıları).
- **Maske kullanımı ve hijyen önlemleri**.
- **Sosyal mesafe ve karantina uygulamaları**.
- **Seyahat kısıtlamaları** (Örneğin, pandemilerde uluslararası uçuş yasakları).

3.3. Duyarlı Kişileri Koruma

- Risk gruplarına özel önlemler alınması (Örneğin, yaşlılar için grip aşısı).
- Toplumu bilgilendirme ve farkındalık kampanyaları.

4. Salgınların Takibi ve Epidemik Eğri

Epidemiyologlar, salgınları analiz ederken **epidemik eğri (epidemic curve)** oluştururlar.

4.1. Epidemik Eğri Aşamaları

1. **Başlangıç Dönemi:** İlk vakalar görülmeye başlar.
2. **Büyüme Dönemi:** Hastalık hızla yayılır, vaka sayıları artar.
3. **Pik (Zirve) Dönemi:** Vaka sayıları en yüksek seviyeye ulaşır.
4. **Azalma Dönemi:** Salgın kontrol altına alınır ve vaka sayıları düşer.

Epidemik eğri, hastalığın yayılma modelini anlamamıza ve hangi önlemlerin alınması gerektiğine karar vermemize yardımcı olur.

5. Salgın Yönetiminde Önemli Kurumlar

Dünya genelinde salgınları takip eden ve yöneten birçok kurum bulunmaktadır:

- **Dünya Sağlık Örgütü (WHO)** → Küresel salgınları izler ve önleme politikaları geliştirir.
- **Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezleri (CDC - ABD)** → Amerika'daki salgınları takip eder ve dünya çapında rehberlik yapar.
- **Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (ECDC)** → Avrupa'daki salgınları yönetir.
- **Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı ve Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü** → Türkiye'deki salgınları izler ve kontrol altına alır.

Bu kurumlar, salgınların erken teşhisi ve müdahalesi için veri toplar, analiz yapar ve halk sağlığı önlemleri alır.

6. Gelecekteki Salgınlara Karşı Hazırlık

Tarih boyunca salgınlar, insanlık için büyük tehditler oluşturmuştur. Gelecekte benzer pandemilerle karşılaşmamak için bilim insanları aşağıdaki alanlarda çalışmalar yürütmektedir:

- **Yeni aşı geliştirme çalışmaları** (mRNA aşıları gibi yeni nesil teknolojiler).
- **Hızlı test ve tanı sistemleri** (PCR testleri, antijen testleri).
- **Epidemiyolojik modelleme** (Yapay zeka ve veri bilimi ile salgın tahminleri).
- **Küresel işbirliği ve veri paylaşımı** (WHO, CDC gibi kuruluşların hızlı bilgi paylaşımı).

Pandemi risklerini azaltmak için **halk sağlığı yatırımları, erken uyarı sistemleri ve güçlü sağlık altyapıları** büyük önem taşımaktadır.

Komiteye Hazırlık Soruları

1. Hastalık Etkeni ile İlgili Sorular

Hangi patojen kullanılacak?

- Bakteri mi, virüs mü, mantar mı, parazit mi?
- Doğal bir mikroorganizma mı yoksa genetik olarak değiştirilmiş bir form mu?

Nasıl bulaşacak?

- **Solunum yoluyla mı?** (Grip, COVID-19 gibi hava yoluyla bulaşan hastalıklar çok hızlı yayılır.)
- **Su veya gıda yoluyla mı?** (Kolera gibi.)
- **Vektörlerle mi?** (Sivrisinekler, fareler vb. aracılığıyla.)
- **Cinsel yolla mı?** (HIV gibi.)
- **Temas yoluyla mı?** (Çiçek hastalığı gibi.)

İnkübasyon süresi ne kadar olmalı?

- İnsanlar hastalık belirtilerini hemen mi görmeli yoksa belirti vermeden uzun süre taşıyıcı mı olmalı?
- Çok hızlı belirti gösterirse, hastalık yayılmadan kontrol altına alınabilir mi?

Ne tür semptomlar oluşmalı?

- Hafif mi, ağır mı?
- Bağışıklık sistemini yavaş yavaş mı çökartecek, yoksa aniden mi etkileyecek?
- Belirti göstermeyen asemptomatik taşıyıcılar olacak mı?

Ölüm oranı ne olmalı?

- Çok ölümcülse, hastalık yayılmadan hastalar ölür mü?
- Çok düşükse, salgın fark edilmeden yıllarca devam eder mi?

Mutasyon yeteneği olacak mı?

- Hastalık sürekli değişerek tedavilere direnç kazanacak mı?
- Mevsimsel olarak değişecek mi?
- Aşı veya ilaçlara karşı bağışıklık geliştirebilecek mi?

2. Yayılma Stratejisi ile İlgili Sorular

Hangi bölgede başlayacak?

- Kalabalık bir şehirde mi (New York, Tokyo gibi)?
- Sağlık sistemi zayıf bir ülkede mi?
- Uluslararası hava trafiğinin yoğun olduğu bir noktada mı?

Salgın başlangıcı nasıl gizlenebilir?

- İnsanlar belirtileri sıradan grip sanıp önemsemeyebilir mi?
- Yetkililer fark edene kadar salgın global hale gelir mi?
- Yavaş yayılacak şekilde mi tasarlanmalı, yoksa hızla mı patlamalı?

Hangi mevsimde başlamalı?

- Soğuk havada mı (grip gibi)? ● Sıcak iklimlerde mi (Zika virüsü gibi)? ● Tüm yıl boyunca bulaşıcı kalmalı mı?

Tedaviye karşı nasıl bir direnç gösterilecek?

- Bilim insanları hızlıca aşı geliştirebilir mi?
- İlaçlarla kontrol altına alınabilir mi?
- Mutasyon yaparak tedavilere uyum sağlayacak mı?

3. İnsanlığın Tepkisi ile İlgili Sorular

Hastalığa karşı nasıl bir mücadele başlatılır?

- Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ne zaman fark eder?
- Hangi ülkeler hızlı aksiyon alır, hangileri geç tepki verir?
- Aşı üretimi ne kadar sürede gerçekleşir?

Ekonomik ve sosyal etkiler ne olacak?

- Küresel ticaret ve ekonomi nasıl etkilenecek?
- İnsanlar panik yapıp marketleri boşaltacak mı?
- Devletler sert karantina önlemleri alacak mı?

Komplo teorileri ve bilgi kirliliği nasıl yönetilecek?

- İnsanlar salgının gerçek olmadığına inanır mı?
- Sosyal medya yanlış bilgilerle dolacak mı?
- Hükümetler ve medya salgını örtbas etmeye çalışır mı?

4. Salgının Uzun Vadeli Sonuçları ile İlgili Sorular

Hastalık nasıl sona erecek?

- Tüm insanlık yok mu olacak?
- Salgın birkaç yıl içinde sona mı erecek?
- Virüs toplumun bir parçası haline mi gelecek (mevsimsel grip gibi)?

Bağışıklık kazanılacak mı?

- Enfekte olanlar bağışıklık geliştirecek mi?

- Hastalık sürekli yeni mutasyonlarla tekrar mı dönecek?

Sosyal düzen değişecek mi?

- Ülkeler sağlık sistemlerini güçlendirmek zorunda mı kalacak?
- İnsanların seyahat, çalışma ve günlük yaşam alışkanlıkları değişecek mi?
- Yeni bir küresel kriz mi doğacak?